

REFERENCES

1. Dan'ko, L. I. (2013), "Musical Influences classical crossover in contemporary audiovisual culture", Thesis abstract for Cand. Sc. (theory and history of art), 17.00.09, Sankt Petersburg Humanitarian University of Trade Unions, Sankt Petersburg, 24 p. (in Russian).
2. Denisov, A. V. (2014), "Intertextual interaction in the music of the second half of the twentieth century: trends and perspectives", *Kul'tura v zhizni cheloveka i obshchestva (Sovremennye strategii razvitiya kul'tury i sokhraneniya kul'turno-istoricheskogo naslediya): materialy regional'noy nauchno-prakticheskoy konferentsii* [Culture in human life and society (Modern strategies of cultural development and preservation of cultural and historical heritage): Materials of regional scientific-practical conference], Editorial board E. Balakina, T. Zakovryashina, I. Balatskaya, Barnaul, RYO AKUNB, September 26–27, 2014, pp. 128–134. (in Russian).
3. Mikheeva, N. (2014), Recording as a guide for performing activities, *Problemy vzaiemodii mystetstva, pedahohiky ta teorii i praktyky osvity: zb. nauk. st. Vyp. 41. Klasyka v suchasni kulturi* [Problems of interaction art, pedagogy and theory and practice of education: Coll. Science. Art. Vol. 41 Classics in modern culture.], Red.-compilation. L. Rusakova, Kharkiv I. Kotlyarevskiy National University of Arts, Kharkiv, Vydavnytstvo TOV "S. A. M.", pp. 52–59. (in Ukrainian).
4. Morozov, V. P. (2002), *Iskusstvo rezonansnogo peniya. Osnovy rezonansnoy teorii i tekhniki* [The Art of resonant singing. Fundamentals of resonance theory and technique], Moscow, Tsentr "Iskusstvo i nauka". (in Russian).
5. Simonovskiy, A. (2011), Paradox. Classical music and academic performance, available at: <http://simonovskijaleksej.musicaneo.com/blog/articles/view/292.html>. (in Russian).
6. Tormakhova, A. M. (2009), "The philosophy of music in the context of European musical culture of the XIX–XX centuries", Thesis abstract for Cand. Sc. (aesthetics), 09.00.08, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 16 p. (in Ukrainian).
7. Tsodokov, E. The vocal of opera, available at: <http://www.belcanto.ru/vocaloperny.html>. (in Russian).

7.071.2:78.087.68

Юлія Воскобойнікова

**НАУКОВО-РЕСТАВРАЦІЙНА ТА ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ
УКРАЇНСЬКИХ РЕГЕНТІВ В'ЯЧЕСЛАВА БОЙКА, ІГОРЯ САХНА
ТА ПРОТОІЄРЕЯ ДИМИТРІЯ БОЛГАРСЬКОГО**

У статті проаналізовано науково-дослідницьку та педагогічну діяльність регентів В'ячеслава Бойка, Ігоря Сахна та протоієрея Димитрія Болгарського. Визначені їх основні професійні здобутки, охарактеризовано творчу індивідуальність, виокремлено специфіку наукової, виконавської та педагогічної діяльності. Уведено поняття науково-реставраційної регентської діяльності, яке відповідає не лише вивченню церковно-хорової культури минулого, а й відродженню співацької традиції у виконавській та богослужбовій практиці.

Ключові слова: *регент, регентська діяльність, традиційні розспіви, Синодальна школа, хорове виконавство, науково-реставраційна діяльність.*

Юлія Воскобойнікова

**НАУЧНО-РЕСТАВРАЦИОННАЯ И ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ
УКРАИНСКИХ РЕГЕНТОВ ВЯЧЕСЛАВА БОЙКО, ИГОРЯ САХНО
И ПРОТОИЕРЕЯ ДИМИТРИЯ БОЛГАРСКОГО**

В статье проанализирована научно-исследовательская и педагогическая деятельность регентов Вячеслава Бойко, Игоря Сахно и протоиерея Димитрия Болгарского. Определены их

основные профессиональные достижения, охарактеризована творческая индивидуальность, выделена специфика научной, исполнительской и педагогической деятельности. Введено понятие научно-реставрационной регентской деятельности, которое соответствует не только изучению церковно-хоровой культуры прошлого, но и возрождению певческой традиции в исполнительской и богослужбной практике.

Ключевые слова: регент, регентская деятельность, традиционные распевы, Синодальная школа, хоровое исполнительство, научно-реставрационная деятельность.

Yuliya Voskoboinikova

**RESEARCH RESTORATION AND PEDAGOGICAL ACTIVITY
OF UKRAINIAN PRECENTORS VYACHESLAV BOIKO, IGOR SAKHNO
AND ARCHPRIEST DIMITRY BOLGARSKIY**

At the turn of XX–XXI centuries an active revival of church singing began at the post-Soviet territories. In Ukraine, that time is characterized by the appearance of young precentors with higher musical education, which not only raised the church singing to the next level, but also actively engaged in the research and development activity of church-singing tradition. The leading position among them belongs to the activities of Vyacheslav Boiko, Igor Sakhno and Archpriest Dimitry Bolgarskiy.

The aim of the article is to identify the basic principles of the abovementioned precentors' activities and their role in establishing of modern church-singing culture.

Research methodology is conditional on the advantage of empirical and analytical methods, including textological, musicological analysis, interpretative analysis of precentors' individual styles; the choirs performances style is analysed with the use of video and audio recordings, both studio, concert and liturgical ones. During the research the general scientific methods of analysis and synthesis, the principle of comparativism, the integrated approach, and the theory of interpretation were used.

The empirical base of the study of activities of precentors Vyacheslav Boyko, Igor Sakhno and Archpriest Dimitry Bolgarskiy was their textual, music notation, editorial and singing heritage.

Activity of Vyacheslav Boyko played an important role in the revival of the traditions of the Synodal School in the Kharkiv region. Thanks to him, in the repertoire of church choirs were returned not just many rare examples of spiritual classics, but also the performing style itself, typical of the Synodal School. The choir, that were led and are now led by Boyko, possess an expressive timbre, wide dynamic range, their repertoire did not include samples of secularized church music, which is the principled position of the precentor. His scientific activity is devoted precisely to this problem – the secularization of church singing – and covers the period from the seventeenth century to our days.

Igor Sakhno, known precentor and medievalist, performer and apologist of traditional Orthodox chants, belongs to the school of the world-famous Greek protopsalt Lykourgos Angelopoulos. Audio and video recordings of collectives led by Ivan Sakhno demonstrate perfect command of theoretical and practical basics the Ancient Russian and Byzantine singing.

The scientific activity of I. Sakhno justifies the diversity of the Byzantine liturgical singing as a tradition that is continuously developed and implemented in contemporary church life, while having a specific ratio of oral and written forms. A valuable contribution to the restoration of ancient chants are collections of chants edited by I. Sakhno, where researcher has proposed a special form of their musical notation.

Known precentor and recently priest Dimitry Bolgarskiy carries out scientific researches of church and choral culture for many years. In his candidate (PhD) dissertation the author strives to reveal the essence of one of the most striking phenomena of the musical culture of our country – Kiev-Pechersk chant. He traces its genesis, the ways of development, provides the key to understanding its theological and philosophical content. The most important factor in the study becomes its own long-term precentorial experience of the author.

A special attention deserves publishing activity of father Dimitry, musical compilations published by him as the compiler and editor are very popular. Their unique feature is the presence of deployed blocks of text containing an explanation to certain kinds of chants that help a precentor and choir realize divine service as an integral Christian mystery.

All the above mentioned precentors are teachers of musical higher educational establishments and are able to transfer their knowledge and skills to a wide range of followers, which creates conditions for the formation of relevant scientific and practical schools.

An analysis of research, creative and pedagogical activity of Ukrainian precentors showed that at the turn of XX–XXI centuries a new complex – type of precentorial activity was formed, including simultaneously research and development, research and practical and performing approaches. In addition, the connection of theoretical practice of study of church-singing tradition with its performing incarnation, created a new direction, which can be called “restoration”. Within the framework of research restoration approach modern Ukrainian precentors not only restore the knowledge of traditional chants, but also their actual sound, returning the tradition to temples as well as restoration activities return ancient murals to temples.

For the first time in Ukrainian art scholarship precentorial activity has been analyzed as a complex phenomenon. In the scientific turn the concept of “research and restoration precentorial activity” has been introduced. Scientific and pedagogical achievements of modern Ukrainian precentors have been systematized, their creative individuality has been defined.

Key words: *precentor, precentorial activity, traditional chants, the Synodal school, choral performance, research and restoration activity.*

На межі XX–XXI ст. на пострадянських територіях почалось активне відродження церковного співу. В Україні цей час характерний появою молодих регентів з вищою музичною освітою, які не тільки підняли церковний спів на новий рівень, а й активно долучилися до науково-дослідницької діяльності церковно-співочої традиції. Провідне місце серед них займає діяльність В'ячеслава Бойка, Ігоря Сахна і протоієрея Димитрія Болгарського.

Сучасну регентську діяльність у різних аспектах досліджено в дисертаціях Ю. Карпова [8], О. Дьяченко [7] та С. Хватової [11], проте цей аналіз наукової і педагогічної діяльності згаданих діячів – перший в українському музикознавстві. Специфіка виконавської моделі хорів, якими керують регенти-науковці, проаналізована за допомогою відео- й аудіозаписів – як студійних, концертних, так і літургійних. Емпіричною базою дослідження діяльності регентів стала їх текстова, нотна, редакторська й виконавська спадщина.

Мета статті – виокремити основні принципи діяльності В'ячеслава Бойка, Ігоря Сахна і протоієрея Димитрія Болгарського та визначити їх особистий внесок у становлення сучасної церковно-співачої культури.

Серед багатьох діячів регентської ниви особливу увагу привертають постаті трьох представників одного покоління, які приблизно одночасно (на межі 80–90-х років XX ст.) взяли у свої руки керування церковно-хоровими колективами: це регент Озеряньського храму м. Харкова В'ячеслав Бойко, регент Трьохсвятительського храму того ж міста Ігор Сахно та регент Іонинського монастиря м. Києва протоієрей Димитрій Болгарський.

Регентська діяльність **В'ячеслава Бойка** (нар. 1962 р.), випускника Харківського державного інституту мистецтв ім. І. П. Котляревського, почалася при Свято-Покровському монастирі (м. Харків) одразу ж після його відкриття. За дуже короткий термін хор (друга назва – камерний хор “Перша Столиця”) набув високого професійного рівня та почав концертну діяльність, беручи участь як у культурних заходах Харкова, так і за кордоном. У 1993 р. хоровий колектив був запрошений на XII Міжнародний Фестиваль Церковної Музики (Польща), де став лауреатом I премії в номінації церковних хорів та отримав приз глядацьких симпатій, а протягом 1996–1999 рр. відбулися гастролі колективу в Німеччині.

Діяльність хору В. Бойка у Покровському монастирі була пов'язана зі служінням архімандрита Віталія (Жукова), тому, коли у 2001 р. священник за власним проханням перейшов до Свято-Озеряньського храму (м. Харків), регент вирушив за ним. У 2001 р. на XX Міжнародному Фестивалі Церковної Музики хор Свято-Озеряньського храму став

дипломантом у номінації професійних камерних хорів, а регент отримав звання найкращого диригента та був відзначений спеціальною премією і дипломом журі фестивалю.

Діяльність хору під керівництвом В. Бойка сприяла відродженню на Харківщині традицій Синодальної школи. Завдяки йому в репертуар церковних хорів було повернуто не лише багато рідкісних зразків духовної класики, а й сама виконавська манера, притаманна Синодальній школі. Хори, якими керував і керує В. Бойко, мають виразний тембр, широкий динамічний діапазон, їх репертуар не охоплює секуляризованих зразків церковної музики, що є принциповою позицією регента. Його кандидатська дисертація [3] присвячена саме цій проблемі – секуляризації церковного співу й охоплює період від XVII століття до наших днів.

Із 2000 р. В. Бойко працює викладачем на кафедрі хорознавства та хорового диригування Харківської державної академії культури (з 2010 року обіймає посаду доцента, з 2013 – очолює кафедру). В його педагогічному арсеналі такі навчальні дисципліни, як диригування, хоровий клас, диригентсько-хорова практика, хорознавство, методика викладання спецдисциплін, читання хорових партитур, аранжування. В. Бойко розробив авторську програму дисципліни “Духовна музика: національні традиції та сучасність” для освітнього рівня “магістр”, він є автором 28 наукових і навчально-методичних публікацій.

Узагалі, поєднувати регентську діяльність із викладанням у світському навчальному закладі після Жовтневої революції 1917 р. та репресій 1937–1940 р. стало знову можливим лише у пострадянські часи. В’ячеслав Бойко – один з перших регентів-педагогів нової формації, який успішно суміщає регентський послух та виховання молодих хормейстерів-професіоналів, з одного боку, забезпечуючи приплив молодих професійних співаків до кліросного служіння¹ (зокрема у хорі Свято-Озерянського храму, яким він керує); з іншого – розширюючи власні теоретичні, репертуарні й практичні здобутки у галузі церковної музики, котрі стали основою як для розроблення згаданої програми навчальної дисципліни “Духовна музика”, так і для вдосконалення програм з диригування та хорового класу. І сьогодні лівову частку концертних програм академічного хору студентів Харківської державної академії культури, яким з 2012 р. керує В. Бойко, становлять монументальні взірці духовного хорового концерту, рідкісні у виконавчій практиці раритетні твори. З 2015 р. сольні концерти хору супроводжує музикознавчий конферанс доктора мистецтвознавства О. Рощенко, участь якої у концертних програмах підняла їх на новий художній і науковий рівень, сприяючи розвитку просвітницької функції подібних заходів. Діяльність хору ХДАК спрямована на збереження та розвиток духовної хорової культури й мистецтва. Колектив за останні роки здобув визнання на конкурсах та фестивалях, серед яких багато присвячених саме духовній музиці. У 2014 р. хор ХДАК отримав Гран-Прі XXI Всеукраїнського фестивалю “Від Різдва до Різдва” (м. Дніпропетровськ) та спеціальний приз Прем’єр-міністра України, у 2016 р. став абсолютним переможцем і лауреатом I ступеня у двох категоріях: “Духовна музика” і “Світова музика” VI Міжнародного музичного конкурсу “International music competition 2016” (Serbia, Belgrade), у травні 2016 р. здобув Гран-Прі XXXV Міжнародного Фестивалю Духовної Музики “Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej” (Polska, Hajnowka-Bialystok).

Таким чином, у діяльності В. Бойка відновилися традиції XIX ст., коли зв’язок між світським та церковним хоровим виконавством і педагогікою здійснювався через особистість регента-педагога-науковця, якими були, наприклад, О. В. Олександров, М. М. Данилін, В. М. Орлов, О. А. Архангельский, П. Г. Чесноков та інші.

Наприкінці XX ст. хорова медієвістика та семіографія, яка й до цього понад півтора століття мала велике теоретичне значення, увійшла до своєї виконавсько-практичної фази. Від вивчення теорії та здійснення розшифрувань церковних наспівів фахівці перейшли до озвучування згаданих надбань. Цей процес був також пов’язаний з відродженням церковного життя на пострадянських теренах та поверненням його хорових цінностей.

Реставрація давніх церковних розспівів і, навіть, традицій співу повертає людей до аскетичних витоків звучання молитов, допомагає сучасній церковно-співацькій творчості не

¹ Точні дані встановити неможливо, але на поч. XXI ст. кількість студентів музичних навчальних закладів у церковних хорах Харкова становила, в середньому, приблизно 30–40% (за власними спостереженнями півчич).

втратити своє культурне коріння, свій духовний архетип. Оприлюднення результатів досліджень та реставрованих піснеспівів сприяє відновленню, поширенню та богослужбовому втіленню старовинних співів, поліпшенню їх виконання. Прикладом гармонійного поєднання цих напрямків є діяльність регентів-науковців протоієрея Дмитрія Болгарського та Ігоря Сахна.

Відомий регент, а віднедавна *священик Дмитрій Болгарський* (нар. 1969 р.) виконує великий обсяг роботи на церковно-співацькій ниві. Випускник Київської консерваторії, кандидат мистецтвознавства (2002 р.), заслужений діяч мистецтв України (2003), професор, викладач церковного співу в Київській духовній академії і семінарії, понад 20 років регент Святкового хору Київського Свято-Троїцького Іонинського монастиря, засновник спеціалізації “регент церковного хору” в Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова і керівник хору регентів університету, він багато років здійснює наукові дослідження церковно-хорової культури.

У кандидатській дисертації “Києво-Печерський розспів як церковно-співочий феномен української культури” [6] Д. Болгарський прагнув максимально розкрити сутність одного з найяскравіших явищ музичної культури нашої держави. Він простежив генезис, шляхи розвитку розспіву, дав ключ до розуміння богословського та філософського змісту розспіву. На прикладі застосування розспіву у Всеношній автор розкрив його значення, функціонально-змістовну роль у контексті храмового дійства.

Головною методологічною базою дослідження отця Дмитрія стало православне вчення про богослужіння, яке складається зі Святого Письма, канонів Церкви, різноманітної святоотецької спадщини. Окрема низка джерел – праці провідних учених з музичної медієвістики, що допомагають розкрити сутність розспіву як явища. Найважливішим фактором у дослідженні став власний багаторічний регентський досвід автора, що дає змогу відчутти життя києво-печерського розспіву в богослужінні – його природному середовищі. Такий підхід до наукової праці служить прикладом збагачення методики аналізу церковних піснеспівів шляхом залучення богословського інструментарію та емпіричного виміру їх богослужбового буття. Дослідження протоієрея Дмитрія Болгарського становлять міцне підґрунтя для роботи регентів під час як богослужбового, так і концертного виконання піснеспівів києво-печерського розспіву.

Особливої уваги заслуговує видавницька діяльність отця Дмитрія, яка серед кліросних півчих та регентів набула загального визнання. Нотні збірники, котрі він видав як укладач та редактор, отримали у регентсько-співацькому середовищі назву за прізвищем видавця – “болгарські” [2; 5; 6]. У 2000 та 2004 роках були випущені збірники піснеспівів Всеношної та Божественної Літургії, що містять ретельно дібраний богослужбовий репертуар для чоловічого складу хору. Історичний діапазон піснеспівів простягається від давньої візантійської монодії до творінь сучасних авторів. Регент, який користується збірниками о. Дмитрія Болгарського, має змогу зручного керування стилем співу за богослужінням.

Названі видання характерні унікальними особливостями. Зважаючи на те, що Всеношна є найскладнішою службою для регента у зв’язку з багатьма змінними гласовими піснеспівами, перша збірка отця Дмитрія максимально спрощує регентське завдання. Осмогласся у збірнику подане у розгорнутому вигляді так, що навіть усі часословні заспіви стихир чотириголосно розспівані, тоді як більшість богослужбово-співацьких збірок дають лише зразок розспіву і наступний текст. Недільні осмогласні піснеспіви викладені також в розгорнутому обсязі: перша стихира на “Господи, воззвах”, Догматік, перша стихира і богородичен на стиховні, тропар та його богородичен, прокімни утрени (знаменного і києво-печерського розспівів), усі недільні ірмоси, “Свят Господь Бог наш”, початок хвалітних стихір. Такий детальний зручний виклад посприяв тому, що на практиці збіркою користуються не лише чоловічі хори, а й інші склади хорів, яким легше “на ходу” транспонувати, ніж розспівувати.

Збірка “Божественная Литургия” містить широке розмаїття піснеспівів, що дає регентові змогу вибору. Звертає на себе увагу наявність богослужбових творів українських авторів – О. Кошиця, М. Березовського, М. Леонтовича, К. Стеценка та інших, – що сприяє світовому поширенню їх виконання. Об’ємною складовою збірника є так звані “запрічастні

концерти”, які виконують під час причащення священнослужителів у вівтарі. Також зручним та цінним для літургійного збірника є наявність піснеспівів архієрейського богослужіння. Ці фактори надають даному нотному зібранню універсальності.

Унікальною особливістю нотних збірок протоієрея Дмитрія Болгарського є поширені текстові блоки, які привертають увагу з першого погляду. Початковий вступ, пояснення перед певними видами піснеспівів, завершальні статті допомагають регенту й хору усвідомити богослужіння як цілісну християнську містерію. Незмінні піснеспіви, що становлять “каркас” богослужіння, осмислені в їх багаторівневих зв'язках зі Священною історією, із життям і можливістю спасіння сучасної людини. Цікавою і значущою є спроба характеристики кожного з гласів Октоїху, що впливає як із змістовного аналізу гласів, так і з особистого багаторічного досвіду автора щодо їх сприймання і виконання.

У 2014 році Свято-Іонинський Троїцький монастир видав ще одну збірку отця Дмитрія – “Всенощное бдение” у двох томах (“Вечерня” й “Утреня”), де зібрані піснеспіви для мішаного складу хору [5, 6]. Укладач залишається вірним своїм принципам – збірник продовжує викладення богослужбово-співацької спадщини разом з глибокими християнсько-філософськими роздумами, що спрямовують дух тих, хто співає, до шляху спасіння. Таким чином, наукові та видавничі надбання протоієрея Дмитрія Болгарського є цінним вкладом у скарбницю православної церковно-співацької культури.

Ігор Леонідович Сахно (нар. у 1962 р.), регент хору храму Трьох Святителів міста Харкова, керівник ансамблю “Сретение”, відомий виконавець й апологет традиційних православних розспівів. Варто наголосити на його належності до школи всесвітньо відомого грецького архонта-протопсалта (головного церковного співака) Лікурга Ангелопулоса (1941–2014), у якого І. Сахно у 1995 р. стажувався у виконанні візантійського розспіву. Аудіо-та відеозаписи згаданих колективів, якими керує І. Сахно, дуже поширені, з ними можна ознайомитися у мережі Інтернет.

Одним з напрямків його діяльності є апологія, що захищає не тільки можливість, а навіть необхідність використання традиційних розспівів у сучасному православному богослужінні. Унаслідок поширення у церковному середовищі чотириголосного співу парафіянам, як правило, непросто дається сприймання давніх розспівів монодійного складу, хоча культурний і духовний зміст розспіву набагато глибший за музичний зміст звичного обіходу. Саме тому необхідним є цілеспрямоване поширення використання розспіву, у тому числі через наукову актуалізацію.

Наукова діяльність Ігоря Леонідовича підсумована у його дисертаційному дослідженні “Византийское богослужбное пение на современном этапе: соотношение устной и письменной традиций” [10]. Він обґрунтував розмаїття візантійського богослужбового співу як традицію, що безперервно розвивається та реалізується у сучасному церковному житті, маючи при цьому специфічне співвідношення усних і письмових форм. Докладна характеристика ритмічної та звуковисотної організації візантійських піснеспівів, ладових систем, зафіксованих у невменній нотації, доповнюється викладенням цінного досвіду виконавської практики. Сформульоване співвідношення термінологічного апарату візантійської музичної науки з понятійною базою сучасного музикознавства міститься у словнику основних термінів (додаток “А”). У підрозділ 1.4 автор “з перших уст” виклав історію засвоєння візантійського богослужбового співу в Харкові, безпосереднім ключовим учасником якої, власне, він і є. У цьому розділі надано багато цінних відомостей про церковно-співацьке життя Харкова з 80-х років минулого сторіччя донині [10].

Дисертація охоплює чимало дидактичних матеріалів, що можуть сприяти самостійному засвоєнню візантійського розспіву. Це передусім азбука у таблицях, що відображає всі деталі візантійської богослужбово-співацької нотації та розшифровує їх звукове значення. До матеріалів, які можуть допомогти навчанню, належить і підрозділ про особливості інтонування. Але, звісно, без живого звучання і практики співу з митцями візантійського розспіву навчитися дуже важко.

Фінальним висновком дослідження І. Сахна є наступне твердження: “Сьогодні ми прийшли до розуміння необхідної присутності у вітчизняному богослужбово-співочому

середовищі живої візантійської традиції, перебуваючи в якому, вона починає діяти як “абсорбент” з подальшим ефектом збагачення. “Парадокс чистоти” полягає не в дистиляції води, а у збалансованості речовин, які її складають. На тлі сформованої неоднозначної ситуації у кліросній справі живий струмінь візантійської співочої традиції у контексті нашого богослужіння сприятиме поверненню до сакральності вітчизняного церковного співу” [10, с. 200].

Головною проблемою поширення традиційних розспівів, особливо у 1990-х роках і на початку XXI сторіччя, був дефіцит нотного матеріалу. Окремі прихильники давніх піснеспівів не були спроможні на самостійну видавничу діяльність. Ігор Леонідович Сахно взявся за створення рукописних збірок, що вміщали піснеспіви візантійського, знаменного, грузинського розспівів. Їх розповсюджували серед любителів церковно-співацької давнини кустарним копіюванням. Таким чином було “видано” дві збірки: “Песнопения богослужебного обихода древних распевов” (самвидав, 1998 р. – 685 с.; кишеньковий формат) та “Песнопения обихода грузинской церкви” (самвидат, 1999 р. – 60 с).

Завдяки підтримці Київського Свято-Троїцького Іонинського монастиря та отця Димитрія Болгарського Ігор Сахно видав дві нотні збірки: “Богослужбово-співочий обіход-мінімум” (кишеньковий формат, 100 сторінок) [1], що вмістив необхідні піснеспіви добового богослужбового кола, переважно стовпового розспіву, та “Псалмодія” [9], де викладені у п’ятилінійній нотації піснеспіви візантійської та стовпової традиції, переважно на тексти Псалтиря. Обидві колекції піснеспівів призначені для широкого ужитку як у контексті богослужіння, так і в концертних програмах.

Нотний запис піснеспівів має певні особливості. У піснеспівах стовпового розспіву, що традиційно фіксують тільки в монодії, у збірках харківського регента подекуди з’являються невеличкі підголоски, що вказують як на варіативність виконання мелодії, так і на можливість її тимчасового двоголосного розшарування.

Ще цікавіший запис використовують для фіксації візантійських піснеспівів. На відміну від поширеного “втискання” мелосу в рамки західноєвропейської ладової системи з невід’ємним спрощенням мелізматичного наповнення, І. Сахно при п’ятилінійній фіксації прагне до збереження аутентичної специфіки ладу та мелізматики. Ладову систему передає через спеціальні знаки альтерації (“напівбемолі” й “напівдізи”), що означають підвищення та пониження звуку, а мелізматику – через різнорозмірні ноти. Саме у такому вигляді зафіксовані візантійські піснеспіви в даній збірці. Це дає півчим, які не знають невменної візантійської нотації, змогу співати ці піснеспіви та відчувати їх духовне наповнення.

Аналіз наукової, творчої та педагогічної діяльності українських регентів В. Бойка, І. Сахна та прот. Димитрія Болгарського показав, що на рубежі ХХ–ХХІ ст. сформувався новий – комплексний тип регентської діяльності, котрий охоплює одночасно науково-дослідний, науково-практичний і виконавський підходи. Крім того, поєднання теоретичної практики дослідження церковно-співочої традиції з її виконавчим втіленням створили новий напрям, який можна назвати “реставраційним”. У рамках науково-реставраційного підходу сучасні українські регенти не лише відновлюють знання про традиційні розспіви, а й реальне їх звучання, повертаючи традицію в храми так само, як реставраційні заходи повертають у храми давні розписи.

Серед сучасних українських регентів є такі професіонали, які, сумлінно звершуючи свій церковний послух, прагнуть долучити до служіння Богу і людям усі свої таланти. Шляхом наукових досліджень вони поглиблюють та розширюють власні уявлення про співацьку практику, а також здійснюють неоцінний внесок у теоретичні надбання хорової галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богослужбно-певческий обиход-минимум / [Сост. И. Сахно]. – Киев : Изд. Св.-Троицкого Ионинского монастыря, 2004. – 100 с.
2. Божественная Литургия. Богослужбные песнопения православной церкви / [Составление, редакция, комментарии диакона Дмитрия Болгарского]. – Киев : Изд. Св.-Троицкого Ионинского монастыря, 2004. – 535 с.

3. Бойко В. Г. Секуляризація православної духовної хорової музики в російській та українській культурі XVII–XXI ст. : дис. на здобуття наук. ступеня канд. мист. : спец. 26.00.01 “Теорія та історія культури” / В’ячеслав Бойко. – Харків, 2008. – 287 с.
4. Болгарский Д., протодьякон. Всенощное бдение: Богослужебные песнопения Православной церкви. Утренняя : учебное пособие / протод. Д. Болгарский. – Киев : АДЕФ-Украина, 2014. – 624 с.
5. Болгарский Д., протодьякон. Всенощное бдение: Богослужебные песнопения Православной церкви. Вечерняя : учеб. пособие / протод. Д. Болгарский. – Киев : АДЕФ-Украина, 2014. – 415 с.
6. Болгарський Д. Києво-Печерський розспів як церковно-співочий феномен української культури : дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства: 17.00.01 “Теорія та історія культури” / Д. Болгарський / Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. – Київ, 2002. – 238 с.
7. Дьяченко Е. Церковное пение как феномен русской православной культуры. Историко-культурный и морфологический анализ : дисс. на соискание науч. степени канд. культурологии : спец. 24.00.01 “Теория и история культуры” / Екатерина Дьяченко. – М., 2010. – 166 с.
8. Карпов Ю. Современная регентская практика: хормейстерский аспект : дисс. на соискание науч. степени канд. искусствоведения : спец. 17.00.02 “Музыкальное искусство” / Юрий Карпов. – Казань, 2006. – 196 с.
9. Псалмодия. Песнопения богослужебного обихода византийской и русской традиций / [Сост. И. Л. Сахно]. – Киев : Изд. Свято-Троицкого Ионинского монастыря, 2005. – 314 с.
10. Сахно И. Византийское богослужебное пение на современном этапе: соотношение устной и письменной традиций : дис. на соискание науч. степени канд. искусствоведения : спец. 17.00.03 “Музыкальное искусство” / Игорь Сахно. – Харк. нац. ун-т мистецтв. ім. П. Котляревського. – Харьков, 2013. – 260 с.
11. Хватова С. Православная певческая традиция на рубеже XX–XXI вв. : дис. на соискание науч. степени докт. искусствоведения : спец. 17.00.02 “Музыкальное искусство” / Светлана Хватова. – Ростов-на-Дону, 2011. – 423 с.

REFERENCES

1. *Bogosluzhebno-pevcheskiy obihod-minimum* [Liturgical singing-usage minimum] (2004), Compiled by Sahno, I., Kyiv, Holy Trinity Monastery of St. Jonas. (in Russian).
2. *Bozhestvennaya Liturgiya. Bogosluzhebnyie pesnopeniya pravoslavnoy tserkvi* [Divine Liturgy. The liturgical chants of the Orthodox Church] (2004), Drafting, revision, comments by deacon Dmitry Bolgarskiy, Kyiv, Holy Trinity Monastery of St. Jonas. (in Russian).
3. Boiko, V. (2008), “Secularization of orthodox sacred choral music in the Russian and Ukrainian culture of XVII–XXI centuries”, The dissertation of the candidate of art : specials 26.00.01. “Theory and history of culture”, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv, 287 p. (in Ukrainian).
4. Bolgarskiy, D., protodeakon (2014), *Vsenoschnoe bdenie: Bogosluzhebnyie pesnopeniya Pravoslavnoy tserkvi. Utrenya* [All Night Vigil: liturgical chants of the Orthodox Church. Matins], Kyiv, ADEF-Ukraine. (in Russian).
5. Bolgarskiy, D., protodeakon (2014), *Vsenoschnoe bdenie: Bogosluzhebnyie pesnopeniya Pravoslavnoy tserkvi. Vechernya* [All Night Vigil: liturgical chants of the Orthodox Church. Vespers], Kyiv, ADEF-Ukraine. (in Russian).
6. Bolgarskiy, D. (2002), “Kyiv Pechersk chant as church-singing phenomenon of Ukrainian culture”, The dissertation of the candidate of art : specials 17.00.01. “Theory and history of culture”, P. Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine, Kyiv, 238 p. (in Ukraine).
7. Dyachenko, E. (2010), “The church singing as phenomenon of Russian Orthodox Culture”, The dissertation of the candidate of Culturology : specials 24.00.01. “Theory and history of culture”, State Academy of Slavic Culture, Moscow, 166 p. (in Russian).

8. Karpov, Y. (2006), "The modern precentor's practice: choirmaster aspect", The dissertation of the candidate of art : specials 17.00.02 "Musical art", Kazan State Conservatory (Academy), Kazan, 196 p. (in Russian).
9. *Psalmodya. Pesnopeniya bogoslužhebnogo obihoda vizantiyskoy i russkoy traditsiy* [Psalmody. The liturgical chants of the Byzantine and Russian traditions] (2005), Compiled by Sahno, I., Kyiv, Holy Trinity Monastery of St. Jonas. (in Russian).
10. Sahno, I. (2013), "Byzantine liturgical singing nowadays: the ratio of oral and written traditions", The dissertation of the candidate of art : specials 17.00.03 "Musical art", Kharkiv National Kotlyarevsky University of Arts, Kharkiv, 261 p. (in Russian).
11. Hvatova, S. (2011), "Orthodox singing tradition at the turn of XX–XXI centuries", The dissertation of the doctor of art : specials 17.00.02 "Musical art", Rostov State Conservatory, Rostov-on-Don, 423 p. (in Russian).

УДК 7.071.1+784.1

Наталія Перцова

ХАРАКТЕРНІ РИСИ ХОРОВОЇ ТВОРЧОСТІ ГАННИ ГАВРИЛЕЦЬ

У статті проаналізовано особливості хорової творчості видатної сучасної української композиторки Ганни Гаврилець. Розкрито специфіку композиторського мислення, що пов'язана із взаємодією з фольклором і проявляється у використанні мелодико-інтонаційного, ладового, ритмічного, вербального компонентів народних пісень. Хорові твори, що займають велику частину творчого доробку Г. Гаврилець представляють велику палітру жанрів – псалом, концерт, ораторія, обробки та інші, в яких розкривається весь спектр можливостей різноманітних хорових складів.

Ключові слова: Г. Гаврилець, хорова творчість, хор, фольклор, пісня.

Наталія Перцова

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ ХОРОВОГО ТВОРЧЕСТВА АННЫ ГАВРИЛЕЦ

В статье проанализировано особенности хорового творчества выдающегося современного украинского композитора Анны Гаврилец. Раскрыта специфика композиторского мышления, которая раскрывается в тесном взаимодействии с фольклором и проявляется в использовании мелодико-интонационного, ладового, ритмического, вербального компонентов народных песен. Хоровые произведения, занимающие значительную часть творческого наследия А. Гаврилец, представлены широкой жанровой палитрой – псалом, концерт, оратория, обработки и др., в которых раскрывается весь спектр возможностей различных хоровых составов.

Ключевые слова: А. Гаврилец, хоровое творчество, хор, фольклор, песня.

Natalia Pertsova

CHARACTERISTIC FEATURES OF CHORAL WORKS OF ANNA HAVRYLETS

Among the recognized composers who assign an important place in his works of choral works are the works of H. Havrylets. Composer active in a variety of genres that are constantly performed choirs, both in Ukraine and abroad. A study of choral repertoire is an urgent task, which is dedicated to research and development. H. Havrylets is a leader in choral festivals, continuing the traditions established by the founders of Ukrainian school of composition. For national music inherent extremely